

מנהג ברכת

לע"נ הגאון ר' חיים שלמה בן ר' שמעיה שאנן זצוק"ל הערות והנצחות טל' 0548449853 או מייל MABADAF12@GMAIL.COM

גליון 176 פרשת וישב תשע"ו

סוטה לט-מה

שיעור חזק היומי בדרך קצרה

דף לט מר בר אשי מביא ראייה מהמשנה שאם התכוון להזות לפניו והזה לאחוריו או שהתכוון לאחוריו והזה לפניו זה פסול, ואם התכוון לפניו והזה על הצדדים שלפניו כשר.

רבא בר רב הונא אומר שאין לדבר אפילו בדבר הלכה אחר שנפתח ספר תורה לקריאה, שכתוב ובפתחו עמדו כל העם, ועמידה היא שתיקה, שכתוב והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד, ור' זירא אומר שרב חסדא למד מהפסוק ואני כל העם אל ספר התורה.

ריב"ל אומר שכהן שלא נטל ידיו לא ישא כפיו, שכתוב שאו ידיכם קודש וברכו את ה'.

תלמידי ר"א בן שמוע שאלוהו בזכות מה הארכת ימים, אמר להם שמעולם לא עשיתי את ביהכנ"ס קפנדריא ולא פסעתי על ראשי עם קודש שהקדים לבא לפני כולם, ולא נשאתי כפי בלי ברכה.

אמר ר' זירא בשם רב חסדא שהברכה היא אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה, אחר הברכה אומר יה"ר מלפניך ה' אלוקינו שתהא ברכה זו שצוינתנו לברך את עמך ישראל לא יהיה בה מכשול ועוון, והנהיג רב חסדא את רב עוקבא ודרש שאחר שמחזיר פניו לציבור אומר רבונו של עולם עשינו מה שגזרת עלינו עשה עמנו **עמוד ב** מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים.

רב חסדא אומר שהכהנים יכולים לכוף חזרה ראשי אצבעותיהם אחר שיחזירו פניהם מהציבור, והקורא רשאי לקרוא כהנים רק אחר שכלה אמן מפי הציבור והכהנים יכולים להתחיל בברכה רק אחר שכלה הדיבור מפי הקורא, והציבור יכול לענות אמן רק אחר שכלה הברכה מפי הכהנים, ואין הכהנים מתחילים בברכה אחרת אלא רק אחר שגמרו הציבור לענות אמן, ור' זירא אומר בשם רב חסדא שהכהנים מחזירים פניהם רק אחר שמתחיל הש"ץ שים שלום, ולא עוקרים רגליהם ללכת רק אחר שגמר הש"ץ שים שלום.

עוד אמר ר' זירא בשם רב חסדא שהציבור לא עונה אמן קודם שכלתה הברכה מפי הקורא, והקורא לא מתחיל לקרוא עד שכלה אמן מפי הציבור, והמתרגם לא מתחיל לתרגם עד שכלה הקורא לקרוא את הפסוק, והקורא לא מתחיל לקרוא פסוק אחר עד שכלה המתרגם לתרגם.

ר' תנחום אומר בשם ריב"ל שהמפטיר בנביא צריך לקרוא תחילה בתורה, והמפטיר לא מתחיל להפטיר קודם שגמרו לגלול את הסי"ת.

עוד אמר ר' תנחום בשם ריב"ל שהש"ץ לא רשאי להפשיט את התיבה בציבור מפני כבוד ציבור, והציבור לא רשאי לצאת קודם שהחזירו ס"ת למקומו, ושמואל אומר שלא יצאו עד שיצא ס"ת, ולא נחלקו אלא ששמואל דיבר כשאין פתח אחר ליציאת הסי"ת, ואמר רבא שבר אהינא הסביר לו שזה נלמד מהפסוק אחרי ה' אלוקים תלכו.

ר' זירא אומר בשם רב חסדא שכשהכהנים מברכים את העם אומר הציבור ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה', ואמר רב אסי שבזמן ברכת כהנים של מוסף בשבת הציבור אומרים שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' שאו ידיכם קדש וברכו את ה' ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה, אך לכאורה יכלו לומר גם יברכך ה' מציון אמר יהודה בן ר"ש בן פזי שכיון שהתחילו בברכותיו של הקב"ה מסיימים בהם, ואמר רב אחא בר יעקב שבברכת כהנים של מנחה בתענית אומרים אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך מקוה ישראל ה' מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להשיע,

דף מ אמר מר זוטרא או ששנו בברייתא שבנעילה ביוה"כ הציבור אומרים בברכת כהנים הנה כי כן יבורך גבר ירא את ה' יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חיך וראה בניס לבניך שלום על ישראל, ורב יוסף אומר שאת הפסוקים הנ"ל אומרים בין ברכה לברכה, ולרב ששת אומרים אותם בזמן הזכרת ה', ונחלקו רב מרי ורב זביד אם אומרים כל פסוק מול פסוק של כהנים או שאומרים את כולם בכל פסוק, רב חייא בר אבא אומר שהאומרם בגבולים הוא טועה, ור' חנינא בר פפא אומר שגם במקדש א"צ לאומרם שלא מסתבר שיש עבד שמברכים אותו ואינו מאזין, ור' אחא בר חנינא אומר שגם בגבולין יש לאומרם שלא מסתבר שיש עבד שמברכים אותו ואינו מסביר פנים, ור' אבהו אומר שמתחילה היה אומרם אך אחר שראה שר' אבא מעכו לא אמר הפסיק לאומרם,

עוד אמר ר' אבהו שמתחילה חשב שהוא עניו עד שראה שר' אבא מעכו אמר דבר אחד והמתורגמן שלו אמר דבר אחר ולא הקפיד עליו

א"כ הוא עצמו לא נקרא עניו וענותנותו של ר' אבהו היתה שאשתו ספרה לו שאשת המתורגמן שלו אמרה לה שבעלה אינו צריך את ר' אבהו והוא רק גוחן אליו לעשות לו כבוד אמר ר' אבהו לאשתו מה אכפת לך העיקר שממני וממנו יהיה קילוס להקב"ה, וכשרצו למנות את ר' אבהו בראש ראה ר' אבהו שלר' אבא מעכו יש בעלי חובות רבים ואמר לחכמים שימנו את ר' אבא.

פעם הלכו ר' אבהו ור' חייא בר אבא למקום אחד ור' אבהו דרש באגדה ור' חייא בר אבא דרש בסוגיות, והציבור עזב את ר' חייא כדי לשמוע את ר' אבהו וחלשה דעת ר' חייא אמר לו ר' אבהו שזה משל לב' אנשים שאחד מכר אבנים טובות ואחד מכר מיני סדקית שכולם קופצים לקנות סדקית, ותמיד ר' חייא בר אבא היה מלווה את ר' אבהו לאכסניתו ובאותו יום ר' אבהו ליווה את ר' חייא לאכסניתו ובכ"ז לא התיישבה עליו דעתו.

רב אומר שכשהש"ץ אומר מודים כל הקהל אומרים מודים אנחנו לך ה' אלוקינו על שאנו מודים לך, ושמואל אומר שאומרים אלוקי כל בשר על שאנו מודים לך, ור' סימאי אומר שאומרים יוצרנו ויצר בראשית על שאנו מודים לך, ונהרדעי אמרו בשם ר' סימאי שאומרים ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחיינתנו וקיימתנו על שאנו מודים לך, ורב אחא בר יעקב היה מסיים כן תחיינו ותחננו ותקבצנו ותאסוף גלויותינו לחצרות קדשך לשמור חוקיך ולעשות רצונך בלב שלם על שאנו מודים לך, ורב פפא אומר שיש לומר כמו שאמרו כולם.

ר' יצחק אומר שלעולם תהיה אימת ציבור עליך שהרי הכהנים עומדים כלפי העם למרות שאחוריהם כלפי שכינה, ור"נ לומד מהפסוק ויקם המלך דוד על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי ומדוע כפל אחי ועמי ואמר ר"א שהוא אמר להם אם אתם שומעים לי אחי אתם ואם לא אתם עמי וארדה בכס בממל, ורבנן למדו מאחד מט' תקנות שהתקין ר' יוחנן בן זכאי שאין הכהנים עולים לרוכב בסנדליהם ולכאורה הטעם הוא מפני כבוד ציבור, ורב אשי דוחה שהתקנה היא שמא תפסק רצועה בסנדלו והוא ילך לקשרה ויאמרו שהוא בן גרושה או חלוצה.

עמוד ב במקדש אומרים ברכת כהנים בברכה אחת שלא עונים אמן במקדש, ולומדים את זה בברייתא מהפסוק קומו ברכו את ה' אלוקים העולם ועד העולם, ועל כל ברכה אומרים תהלה שכתוב ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה והיינו שעל כל ברכה יש לומר תהילה.

משנה בברכת כה"ג ביוה"כ נוטל חזן הכנסת ס"ת ונותנה לראש הכנסת והוא נותנה לסגן והסגן נותן לכה"ג והוא קורא בו אחרי מות ואך בעשור וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן ופרשת בעשור שבחומש הפקודים קורא בעל פה, ומברך ח' ברכות: על התורה על העבודה ועל ההודיה ועל מחילת העוון ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים ועל ירושלים והשאר תפלה. **גמרא** לכאורה יש להוכיח ממה שנותנים לחזן והוא לראש הכנסת וכן הלאה שחולקים כבוד לתלמיד במקום הרב, ויש לדחות שהכל הוא מפני כבודו של הכה"ג.

כתוב במשנה שכה"ג עומד ומשמע שישב קודם ולכאורה אין ישיבה בעזרה מלבד מלכי בית דוד שכתוב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר מי אנכי, ויש לומר כדברי רב חסדא שזה היה בעזרת נשים, אך יש להקשות מברייתא שאומרת שקראו בו בעזרה ורק ר"א בן יעקב אמר שקראו בו בהר הבית.

דף מא שכתוב ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים, ורב חסדא ביאר בת"ק שזה היה בעזרת נשים.

לכאורה איך דילג מאחרי מות לאך בעשור והרי שנינו שמדלגים בתורה ולא בנביא, פירש אביי שזה היה בכדי שלא יפסוק המתורגמן, אך קשה שבאותה משנה כתוב שמדלגים בנביא ולא בתורה ומדלגים בכדי שלא יפסוק המתורגמן משמע שבתורה כלל לא, ויש לומר שבענין אחד מדלגים גם בתורה ואילו בנביא מדלגים גם בב' ענינים, וכשמדלגים זה רק בכדי שלא יפסוק המתורגמן, וכן מובא להדיא בברייתא שמדלגים בתורה בענין אחד ובנביא ב' ענינים ובכל מקרה זה בכדי שלא יפסוק המתורגמן, ולא מדלגים מנביא לנביא אך בנביא של תרי עשר יכול לדלג אך לא מסוף הספר לתחילתו.

הכה"ג אומר יותר ממה שקראתי כתוב כאן כדי שלא יצא לעז על הסי"ת.

הכה"ג קורא בעשור של חומש הפקודים בעל פה, ולא אומרים שיגלול ויקרא כדברי רב הונא בר יהודה בשם רב ששת שלא גוללים ס"ת

בציבור, ולא יביאו ס'ת אחר לרב הונא כדי שלא יאמרו שנפגם הס'ת הראשון, ולר"ל, שלא מברכים ברכה שאינה צריכה, ומה שבקריאת ר"ח טבת שחל בשבת מביאים ב' ס'ת נוספים ולא חששו לפגמו של ראשון ששם זה ג' אנשים בג' ס'ת אך אדם אחד בב' ספרים יאמרו שהיה גס.

הכה"ג מברך על התורה כמו שמברכים בביהכנ"ס על העבודה וההודאה ומחילת העון כתיקנם על המקדש בפני עצמו ועל הכהנים בפני עצמם ועל ישראל בפני עצמן ועל ירושלים בפני עצמה והשאר תפילה, והברייתא מוסיפה תפלה תחינה ובקשה שעמך ישראל צריכים להושע וחותם בשומע תפילה, ולאחר מכן כל אחד מביא ס'ת מביתו וקורא בו כדי להראות חזותו לרבים.

משנה פרשת המלך היתה במוצאי יו"ט ראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית ועושים בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה שכתוב מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה, וחזן הכנסת נוטל את הס'ת ונותנה לראש הכנסת והוא נותן לסגן והסגן לכה"ג והכה"ג למלך והמלך עומד ומקבל וקורא יושב, ואגריפס המלך עמד וקיבל וקרא בעמידה ושבחיהו חכמים, וכשהגיע לפסוק לא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות אמרו לו אל תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה, וקורא מתחילת דברים עד שמע, והיה אם שמוע, ועשר תעשר, כי תכלה לעשר, ואת פרשת המלך וברכות וקללות עד שגומר את כל הפרשה, והברכות שבירך הכה"ג מברכס המלך אך במקום ברכת מחילת העון הוא אומר ברכת רגלים. **גמרא** אין לומר בשמיני לחג אלא בשנה שמינית וכתוב את כל הסימנים שאם היה כתוב מקץ היינו אומרים שמונים ממתי שנכנסו לארץ אף שלא חל בשמיטה לכן כתבו שמיטה ואם היה כתוב שמיטה היינו אומרים בסוף השמיטה לכן כתבו במועד ואם היה כתוב במועד היינו אומרים בראש השנה לכן כתבו בחג הסוכות, ואם היה כתוב בחג הסוכות היינו אומרים אפילו ביו"ט אחרון לכן כתוב בבא כל ישראל **עמוד ב** והיינו מתחילת המועד.

לכאורה ממה שחזן הכנסת נותן לראש הכנסת יש להוכיח שחולקים כבוד לתלמיד במקום הרב, דחה אביי שהכל מפני כבוד המלך.

המלך עומד וקורא משמע שהוא יושב קודם ולכאורה אין ישיבה בעזרה מלבד מלכי בית דוד, ויש לומר כדברי רב חסדא שזה היה בעזרת נשים.

חכמים שבחו את אגריפס שעמד וקיבל וקרא משמע שהוא עשה כראוי, ולכאורה רב אשי אמר שאפילו למ"ד שנשיא שמחל על כבודו כבודו מחול אך מלך שמחל על כבודו אינו מחול שכתוב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך, ויש לומר שלמצוה זה שונה.

שנו בשם ר' נתן שכשהחניפו לאגריפס התחייבו שונאיהם של ישראל כליה, ואמר ר"ש בן חלפתא שמיום שגבר אגרופה של חנופה התעוותו הדינים והתקלקלו המעשים ואדם לא יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך, ור' יהודה בר מערבא דרש בשם ר"ש בן פזי שמותר להחניף לרשעים בעוה"ז שכתוב לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר עוד שוע משמע שבעוה"ז מותר, ור"ל למד מהפסוק כראות פני אלוקים ותרצני, וזה לא כר' לוי שאומר שהמשל של יעקב ועשו הוא כאדם שזימן את חבירו והכיר שהוא רוצה להרגו הוא אומר לו שטעם התבשיל שטעמתי הוא כשל בית המלך ואז המזמין אומר לעצמו שהוא מכר של בית המלך והוא מפחד לפגוע בו.

ר"א אומר שמי שיש בו חנופה מביא אף לעולם שכתוב וחנפי לב ישימו אף, ואין תפלתו שפעת שכתוב לא ישועו כי אסרם, ועוד אמר ר"א שמי שיש בו חנופה שאפילו עוברים במעי אמם מקללים אותו שכתוב אומר לרשע צדיק אתה יקבוחו עמים יזעמוהו לאומים וקוב זה קללה שכתוב לא קבה קל ולאום זה עוברים שכתוב ולאום מלאום יאמץ, עוד אמר ר"א שמי שיש בו חנופה נופל בגיהנם שכתוב אוי האומרים לרע טוב ולטוב רע וכתוב אח"כ לכן כאכול קש לשון אש וחשש להבה ירפה, ואמר ר"א שכל המחניף לחבירו סופו שנופל בידו ואם לא בידיו יפול ביד בניו ואם לא ביד בניו יפול ביד בניו שכתוב ויאמר ירמיה לחנניה אמן כן יעשה ה' יקם את דברך,

דף מב וכתוב ויהי הוא בשער בנימין ושם בעל פקידות ושמו יראיה בן שלמיה בן חנניה ויתפוס את ירמיה הנביא לאמר אל הכשדים אתה נופל ויאמר לו ירמיהו שקר אינני נופל אל הכשדים, וכתוב ויתפוס בירמיהו ויביאהו אל השרים, עוד אמר ר"א שעדה שיש בה חנופה היא מאוסה נכדה שכתוב כי עדת חנף גלמוד ובכרכי הים קוראים לנדה גלמודה והיינו שהיא גמולה מבעלה, ועוד אמר ר"א שעדה שיש בה חנופה סופה לגלות שכתוב בהמשך ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גולה וסודה.

ר' ירמיה בר אבא אומר שד' כיתות לא מקבלות פני שכינה, כת ליצים שכתוב משך ידו את לוצצים, כת חנפים שכתוב כי לא לפניו חנף יבא, כת שקרים שכתוב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני, כת מספרי לשון הרע שכתוב כי לא קל חפץ רשע אתה לא יגורך רע צדיק אתה ה' לא יגור במגורך רע.

פרק משוח מלחמה

משנה משוח מלחמה דיבר אל העם בלשון הקודש, שכתוב והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן היינו משוח מלחמה ודבר אל העם בלשון הקודש ואמר אליהם שמע ישראל אתם באים למלחמה על אויבכם שאינם כאחיכם יהודה על שמעון ושמעון על בנימין שאם תפלו בידם ירחמו עליכם, שנאמר ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערומיהם הליבשו מן השלל ויאכילום וישקום ויסכום וינהלום בחמורים לכל כושל ויביאום יריחו עיר התמרים אצל אחיהם וישובו שומרון, אלא הולכים אתם על אויבכם שאם תפלו בידם לא ירחמו עליכם אל ירך לבבכם אל תיראו אל תחפזו אל ירך לבבכם מצהלת סוסים וצחצוח חרבות אל תרעדו מהגפת תריסים ושפעת קלגסים אל תחפזו מקול הקרנות אל תערצו מקול צווחות כי ה' אלוקיכם הולך עמכם הם באים בנצחוננו של בשר ודם ואתם באים בנצחוננו של מקום פלישתים באו בנצחוננו של גלית וסופו שנופל בחרב ונפלו עמו, בני עמון באו בנצחוננו של שובך וסופו שנופל בחרב ונפלו עמו ואתם לא כך אלא ה' אלוקיכם ההולך עמכם להלחם לכם, זה מחנה הארון. **גמרא** מהפסוק ודיבר לומדים שזה בלשון הקודש, שכתוב כאן ודיבר וכתוב משה ידבר והאלוקים יענו בקול, ושנו בברייתא שלא כל כהן מדבר שהרי ודיברו השוטרים מדובר בממונים, ואין לומר בכה"ג, כי כמו שלשוטרים יש על גבם ממונה כך לכהן יש ממונה על גביו ואמנם גם לכה"ג המלך ממונה עליו אך בעבודתו אין מעליו, ואין לומר שהסגן מדבר לעם כי הסגן לא נקרא ממונה, כמו שאמר ר' חנינא סגן הכהנים שהסגן ממונה לכך שאם יש פסול בכה"ג הוא נכנס לשמש תחתיו.

הכהן אומר שמע ישראל אמר ר' יוחנן בשם רשב"י שאמר הקב"ה שאפילו אם לא קיימתם אלא קר"ש שחרית וערבית אין אתם נמסרים בידם.

שנו בברייתא שהכהן מדבר פעמיים אחת בספר ואחת במלחמה, בספר הוא אומר שמעו דברי מערכי המלחמה וחזרו, וכשהגיעו למלחמה הוא אומר אל ירך לבבכם אל תיראו אל תחפזו ואל תערצו כנגד ד' דברים שעושים הגויים מגיפים מריעים צווחים ורומסים.

אמר ר' יוחנן שגלית נקרא על שם שעמד בגילוי פנים כנגד הקב"ה ואמר ברו לכם איש וירד והוא התכוון להקב"ה שנקרא איש מלחמה, אמר הקב"ה שאני מפילו על ידי בן איש שכתוב ורוד בן איש אפרתי, ואמר ר' יוחנן בשם ר"מ שבג' מקומות לכדו פיו של אותו רשע שהוא אמר ברו לכם איש, ועוד שאמר אם יוכל להלחם אתי והכני ועוד שאמר הכלב אנוכי כי אתה בא אלי במקלות ואמנם דוד אמר לו אתה בא אלי בחרב בחנית ובכידון ואנכי בא אליך בשם ה' צבקות אלוקי מערכות ישראל אשר חרפת, ומה שנגש הפלשתי השכם והערב אמר ר' יוחנן שרצה לבטלם מקר"ש שחרית וערבית, והוא התיצב מ' יום כנגד מ' יום שנתנה בהם תורה לישראל, ומה שכתוב ויצא איש הביניים ממחנה פלשתים שהיה בנוי מכל מום, ושמואל אומר שהוא היה בינוני באחיו ואצל ר' שילא אמרו שהוא בן מאה אבות ורק אחד מהם אביו, וגלית שמו שהיה מגת, ושנה רב יוסף שהכל דשו באמו כגת ומה שכתוב מערות וקוראים מערכות שהכל הערו באמו, ומה שכתוב הרפה וקוראים ערפה נחלקו רב ושמואל אם שמה הרפה ונקראה ערפה שהכל ערפיה מאחריה או ששמה ערפה ונקראה הרפה שהכל דשו בה כהרפיות, וכמו שכתוב ותקח האשה ותפרוש המסך על פי הבאר ותשטח עליו את הריפות או כמו הפסוק אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי.

את ארבעת אלה יולדו להרפה בגת ויפלו ביד דוד וביד אנשיו, והם היו סף ומדון גלית וישבי בנב והם נפלו ביד דוד ועבדיו שכתוב ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה, אמר ר' יצחק שיבואו בני הנשוקה ויפלו בידי בני הדבוקה, ורבא דרש שבשכר ד' דמעות שהורידה ערפה על חמותה זכתה שיצאו ממנה ד' גיבורים שכתוב ותשאנה קולן ותבכנה עוד.

כתוב בפסוק על גלית חץ חניתו וקוראים עץ חניתו, אמר ר"א שעדיין לא הגענו לחצי שבחו של אותו רשע שאסור לספר בשבחן של רשעים, ומה שפתחו בשבחו זה להודיע שבחו של דוד.

בספר שמואל כתוב שובך וכדברי הימים כתוב שופך, נחלקו רב ושמואל אם שופך שמו וקראו לו שובך שהיה עשוי כשובך, או ששובך שמו וקראו לו שופך שהרואהו נשפך לפניו כקיתון.

כתוב בפסוק אשפתו קקבר פתוח כולם גיבורים, נחלקו רב ושמואל ויש אומרים שנחלקו בזה ר' אמי ור' אסי האם כשורקו חץ עשו אשפתות של חללים, ואין לומר רק מחמת אומנותם אלא שהיו גיבורים, או שעשו אשפתות הכוונה שכשעשו צרכיהם עשו אשפתות של זבל ולא מחמת שהיו חולי מעיים אלא שהיו גיבורים, ורב מרי אומר שמי שיש לו הרבה זבל זה מחולי מעיים, ונ"מ שיטרח בעצמו לבקש לו רפואה.

נחלקו ר' אמי ור' אסי בפסוק דאגה בלב איש ישיחנה אם הכוונה ישיח אותה מדעתו או ישיחנה לאחרים.

הכהן אמר שאתם לא כמו האומות מפני שהשם וכל כינוייו מונחים בארון.

דף מג וכן כתוב וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פנחס, אותם זה סנהדרין פנחס זה משוח מלחמה וכלי הקודש זה ארון והלוחות שבו, והצוצרות התרועה אלו השופרות, ושנינו שלא הלך פנחס למלחמה לחנם אלא להפריע דין יוסף אבי אמו שכתוב והמדנים מכרו אותו אל מצרים ופנחס בא מיוסף, ומה שכתוב ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל ולכאורה הכוונה מבנות יתרו שפיטם עגלים לע"ז, ויש לומר מבנות יוסף שפטפט ביצרו ומה שביזוהו השבטים ואמרו ראייתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים ע"ז שיהרוג נשיא שבט מישראל, אלא יש לומר שאם אבי אמו מיוסף אם אמו מיתרו, ואם אמו מיוסף אבי אמו מיתרו, ולכן כתוב מבנות ולא כתוב בת ומשמע שתיים.

משנה ודברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו ואפילו בנה בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות, ואחד הבונה ואחד היורש ואחד הלוקח ואחד שניתן לו במתנה, וכן מי האיש אשר נטע כרם ולא חיללו אין הבדל בין נטע כרם או חמשה אילני מאכל ואפילו מחמשת המינים ואין הבדל בין הנוטע או המבריך או המרכיב, ואין הבדל בין הנוטע או הלוקח או היורש או שניתן לו במתנה, וכן מי האיש אשר ארס אשה ולא לקחה בין בתולה בין אלמנה או שומרת יבם ואפילו שמע שמת אחיו במלחמה חוזר ובא לו, ואנשים אלו שחזרו מעורכי המלחמה חוזרים ומספקים מים ומזון ומתקנים הדרכים, ואלו שאינם חוזרים: הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת הנוטע ד' אילני מאכל ואפילו ה' אילני סרק המחזיר גרושתו ואלמנה שהתארסה עם כה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתניה לישראל בת ישראל לממזר ונתן אינם חוזרים, ור' יהודה סובר שגם הבונה בית על מכוננו אינו חוזר, ור"א אומר שאף הבונה בית לבנים בשרון אינו חוזר, אלו שלא זזים כלל ממקומם: בנה בית וחנכו נטע כרם וחיללו נושא ארוסתו וכוונס את יבמתו, שכתוב נקי יהיה לביתו שנה אחת לביתו כפשוטו, יהיה זה כרמו, ושמה את אשתו זו אשתו אשר לקח לרבות יבמתו ואינם מספקים מים ומזון ואינם מתקנים את הדרכים, **גמרא** אין לפרש ודברו השוטרים דברים של עצמם שכתוב אח"כ ויספו שזה דברים של עצמם, אלא ודברו השוטרים הכוונה לדברי משוח מלחמה שהכהן דיבר והשוטר משמיע, ישנה ברייתא שכהן מדבר ושומר משמיע ובברייתא שכהן מדבר וכהן משמיע, מבאר אביי שמונגש עד ודברו כהן מדבר וכהן משמיע, ומודברו עד ויספו כהן מדבר ושומר משמיע, ומויספו ואילך שוטר מדבר ושומר משמיע.

כתוב בתורה אשר בנה בית ולקח וירש וקיבל במתנה לומדים ממי האיש, ומה שכתוב בית מנין לרבות בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות שכתוב אשר בנה מכל מקום, ואין לרבות בית שער אכסדרה ומרפסת שכתוב בית שהוא ראוי לדירה ור"א בן יעקב לומד מבית כמשמעו מולא חנכו לומדים למעט גזלן, ולכאורה ר"א חלק על ר' יוסי הגלילי שלמד מהירא ורך הלבב **עמוד ב** שירא מעברות שבידו, ויש לדחות שמדובר בשעשה תשובה ושילם וזה לא נקרא כלוקח כיון שזה הגיע לידו בגזל.

כתוב בתורה אשר נטע, ומרכיב לקח וירש וקיבל במתנה מהפסוק מי האיש אשר נטע כרם, ולרבות שאר אילנות לומדים מאשר נטע, ואין לרבות ד' אילנות וה' אילני סרק שכתוב כרם, ור"א בן יעקב לומד מכרם כמשמעו ומולא חיללו ממעטים מבריך ומרכיב, ואמנם במשנתנו כתוב אחד הנוטע ואחד מבריך ואחד מרכיב, אמר ר' זירא בשם רב חסדא שמדובר בהרכבת התר ור"א דיבר בהרכבת איסור, ולכאורה בהרכבת התר אם מדובר בהרכיב ילדה בילדה א"כ ודאי יחזור מצד הילדה הראשונה ואם מדובר בהרכיב ילדה בזקנה, הרי אומר ר' אבהו שילדה שסבכה בזקנה בטלה בה ואין בה דין ערלה, ור' ירמיה מבאר שמדובר בהבריך ילדה בילדה ואינו חוזר מצד הראשונה שמדובר שנטעה לשם סייג וקורות ששנינו שהנוטע לסיג וקורות פטור מערלה, ומה שילדה בזקנה בטלה בילדה לא בטלה שבזקנה אם נמלך אינו יכול לחזור בו אלא בנוטע לסיג וקורות יכול לחזור בו שהרי מתחילה יכול לפירות וזה כמו עלו מאליהן שחייבים בערלה, וממה שהגמ' לא העמידה בכרם של ב' שותפים שכל אחד חוזר על שלו מוכיח רב פפא שבכרם של ב' שותפים לא חוזרים מעורכי המלחמה, ומה ששנינו שה' אחים שמת אחד מהם במלחמה שכולם חוזרים יש לומר שהיבמה נחשבת אשתו של כל אחד מהם אך בשותפים אין זה נקרא כרמו של כל אחד מהם, ר"נ בר יצחק מעמיד שמדובר במבריך אילן בירק שרשב"ג בשם ר' יהודה בר גמדה איש כפר עכו התיי, וחכמים אוסרים, ור' יוחנן מעמיד שזה כר"א בן יעקב שסובר שמבריך

ומרכיב אינו חוזר שהוא אמר כרם כמשמעו וא"כ נוטע כמשמעו ולא מבריך ומרכיב.

ר' דימי אמר בשם ר' יוחנן בשם ר"א בן יעקב שילדה פחות מטפח חייבת בערלה כל שנותרה שהיא נראית כבת שנתה, ודוקא שיש רק שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב, אך אם כל הכרם נמוך יש לזה קול. **עוד אמר ר' דימי** בשם ר' יוחנן בשם ר"א בן יעקב שמת תופס ד' אמות לקר"ש שכתוב לרועג לרש חרף עושהו.

ר' יצחק אמר בשם ר' יוחנן בשם ר"א בן יעקב שחורגת שגדלה בין האחים אסורה להנשא להם שהיא נראית כאחותם אך אין ההלכה כן שיש קול לדבר, ועוד אמר ר' יצחק בשם ר' יוחנן בשם ר"א בן יעקב שאם עשה לקט שכחה ופאה בגורן קבע אותם למעשר ואמר עולא שזה רק בעיר אך בשדה יש לזה קול.

עוד אמר ר' יצחק בשם ר' יוחנן בשם ר"א בן יעקב שילדה הפחותה מטפח לא מקדשת את הזרעים וכל זה בשתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב אך כשכל הכרם כך היא אוסרת.

דף מד עוד אמר ר' יצחק בשם ר' יוחנן בשם ר"א בן יעקב שמת תופס ד' אמות בקבר וכן שנינו שלב"ש חצר הקבר העומד בתוכה טהור ודוקא שיש בה ד' אמות ולב"ה אפילו ד' טפחים וכ"ז שפתחה למעלה אך מן הצד לכו"ע ד' אמות, אך לכאורה הסברא להיפך שמהצד יכול לצאת בקצת מקום בלי להאחיל ואילו מלמעלה הוא ודאי יאהיל, אלא יש לגרוס שכל זה מהצד אך מלמעלה לכו"ע ד' אמות וכ"ז בחצר הקבר אך סתם מת תופס ד' אמות.

אפילו מארס אלמנה וכן שומרת יבם ואפילו ה' אחים שמת אחד מהם במלחמה כולם חוזרים, ומולא לקחה לומדים למעט אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה להדיוט ממזרת ונתניה לישראל ובת ישראל לנתין וממזר, ולכאורה זה לא כר' יוסי הגלילי שהירא ורך הלבב מעברות שבידו ממילא צריך לחזור, ויש לומר כדברי רבה שבכולם חייב רק כשבעל שכתוב לא יקח משום לא יחלל.

התורה אומרת קודם אשר בנה ואח"כ אשר נטע ואח"כ אשר ארס ללמד דרך ארץ שקודם יבנה בית ואח"כ יטע כרם ואח"כ ישא אשה, וכן אמר שלמה בחכמתו הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך, מלאכתך זה בית, בשדה לך זה כרם, אחר ובנית ביתך זו אשה, עוד יש לפרש מלאכתך זה מקרא, בשדה לך זה משנה, ובנית ביתך זה גמרא, עוד יש לפרש מלאכתך זה מקרא ומשנה, בשדה לך זה גמרא, ביתך זה מעשים טובים, ור"א בן ר' יוסי הגלילי מפרש מלאכתך זה מקרא משנה וגמרא בשדה לך זה מעשים טובים ובנית ביתך דרוש וקבל שכר.

אם הוסיף דימוס אחד בביתו חוזר שזה לא נקרא על מכוננו. **לר"א** אינו חוזר לבית לבנים בשרון כי מחדשים אותו כמה פעמים בז' שנים.

באשה חדשה לא זז ממקומו אפילו אלמנה וגרושה שכתוב אשה מכל מקום, וחדשה הכוונה חדשה לו להוציא מחזיר גרושתו שאינה חדשה לו.

באשה חדשה לא יספק אפילו מים ומזון שכתוב לא יעבור עליו לכל דבר ואין לרבות בנה בית ולא חנכו נטע כרם ולא חיללו ארס אשה ולא לקחה, שכתוב עליו שרק עליו לא יעבור אך על אחרים יעבור, וכתוב עוד לא יצא בצבא לעבור עליו בשני לארץ.

משנה ויספו השוטרים לדבר, לר"ע הירא ורך הלבב כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה, ור' יוסי הגלילי סובר שירא מעבירות שבידו ולכן התורה תלתה גם בנה בית ונטע כרם שיחזור בגללם, ור' יוסי סובר שירא מדובר בכה"ג שנשא אלמנה, וכהן הדיוט שנשא גרושה וחלוצה, וישראל שנשא ממזרת ונתניה, וממזר ונתין שנשאו בת ישראל. והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם ופקדו ראשי צבאות בראש העם ומעמידים זקיפים בעקבו של עם לפנייהם ואחרים מאחוריהם ובידם כשילין של ברזל שכל המבקש לחזור יש להם רשות לקפח את שוקיו **עמוד ב** שהניסה היא תחילת נפילה שכתוב נס ישראל מפני פלשתים וגם מגפה גדולה היתה בעם, וכתוב אח"כ וינסו אנשי ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים וכ"ז במלחמות רשות, ובמלחמת מצוה הכל יוצאים אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה ולר' יהודה הכל נאמר במלחמת מצוה אך במלחמת חובה הכל יוצאים גם חתן מחדרו וכלה מחופתה. **גמרא** ר' יוסי וריה"ג נחלקו בעבירה דרבנן וא"כ מה ששנינו שמי שסח בין תפילין של יד לשל ראש זה עבירה שחזור עליה מעורכי המלחמה זה כריה"ג ומה ששנינו שמי ששבע קול קרנות או הגפת תריסין והרתיע או ששמע צחצוח חרבות ומים שותתים על ברכיו חוזר, לכאורה זה כר"ע, ויש לומר שגם ריה"ג מודה בזה שכתוב ולא ימס לבב אחיו כלבבו.

לכאורה קשה מדוע כתוב במשנה שניסה תחילת נפילה שיש לומר שתחלת נפילה ניסה ואכן יש לפרש שתחילת נפילה ניסה.

ר' יוחנן אומר שרשות של ת"ק זה מצוה של ר' יהודה ומצוה של ת"ק זה חובה של ר' יהודה, ורבא אומר שמלחמת הכיבוש של יהושע

לכו"ע זה חובה ומלחמות דוד לרווחה לכו"ע זה רשות, ונחלקו במלחמה שלא יבואו עליהם עכו"ם, לת"ק זה רשות ולר' יהודה זה מצוה ונ"מ לעוסק במצוה שפטור מהמצוה.

פרק עגלה ערופה

משנה פרשת עגלה ערופה נאמרת בלשון הקדש שכתוב כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך שלשה, ויצאו מב"ד הגדול בירושלים, ולר' יהודה חמשה שכתוב כי שופטיך ב' ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד. אם נמצא המת טמון בגל או שתלוי באילן או שצף על המים לא היו עורפים שכתוב באדמה ולא טמון בגל, נופל ולא תלוי באילן, בשדה ולא ע"ג מים, אם נמצא סמוך לספר או סמוך לעיר שרובה עכו"ם או עיר שאין בה ב"ד לא עורפים, ומודדים רק לעיר שיש בה ב"ד. **גמרא** ר' אבהו מפרש איך לומדים שזה בלשון הקדש שכתוב וענו ואמרו, ובלויים כתוב וענו הלויים ואמרו ושם היה בלשון הקדוש, והמשנה ממשכה כיצד סדר עגלה ערופה שיצאו ג' זקנים או ה' לר' יהודה, והוא למד מזקנין ב' ושופטיך ב' ואין ב"ד שקול מוסיפין עוד אחד, ור"ש לומד רק מזקנין ב' ואין ב"ד שקול מוסיפים עוד אחד, ור"ש לא למד משופטיך שלומדים מזה למיחדים שבשופטיך, ור' יהודה למד את זה מהיתור של זקני וזקנין, ור"ש סובר שאם היה כתוב זקני היינו אומרים אפילו זקני השוק לכן כתוב זקנין, ואם היה כתוב רק זקנין היינו אומרים אפילו סנהדרין קטנה לכן כתוב ושופטיך, והיינו מיוחדים שבשופטיך ור' יהודה למד גזירה שזה מזקני העדה ששם זה מיוחדים שבעדה אך לפ"ז ניתן ללמוד משם הכל וזקנין ושופטיך מיותר אלא ר' יהודה לא למד גזירה שזה אלא מהוא של ושופטיך.

דף מה ור"ש לא דרש ואו, אך לכאורה שנלמד מויצאו ב' ומדדו ב' וא"כ ביחד הם ט' לר' יהודה ולר"ש ז', ויש לומר שלמדו משם ויצאו הן ולא שלוחיהן ומדדו שאפילו נמצא בכירור קרוב לעיר מצוה לעסוק במדידה.

משנתנינו לא כר"א בן יעקב שלומד מזקנין סנהדרין ומושופטיך זה מלך וכה"ג שכתוב מלך במשפט יעמיד ארץ, ובכה"ג כתוב ובאת אל הכהנים והלויים אשר יהיו בימים ההם או אל השופט, והסתפקו אם ר"א בן יעקב חלק רק על מלך וכה"ג אך הוא יודה לר"ש, או לר' יהודה שמספיק ג' או ה', או שהוא סובר שצריך את כל הסנהדרין ורב יוסף מביא ראיה מהמשנה שמצאן זקן ממרא בבית פגי והמרה עליהם אינה המראה שכתוב וקמת ועלית שהמקום גורם, ואין לומר שיצאו חלקם כי ודאי אין זה המראה שאולי אלו שנשארו היו מודים לו אלא שיצאו כולם ופשוט שלא יצאו לדבר הרשות שהרי כתוב שדרך אגן הסהר אל יחסר המזג שאם נצרך אחד לצאת יוצא רק אם נשארו כ"ג, אלא שיצאו לדבר מצוה וא"כ הכוונה שיצאו למדידת עגלה כר"א בן יעקב, ואביי דוחה שיתכן שיצאו כדי להוסיף על העיר והעזרות ששינינו שמוסיפים על העיר והעזרות רק בב"ד של ע"א, וישנה ברייתא להדיא כרב יוסף שמצאן זקן ממרא בבית פגי והמרה עליהם כגון שיצאו למדידת עגלה או להוסיף על העיר והעזרות יכול תחשב המראה, ת"ל וקמת ועלית שהמקום גורם.

באדמה פרט לטמון לכאורה זה כר' יהודה שלומד בפסוק ושכחת עומר בשדה פרט לטמון ואילו חכמים אומרים בשדה לרבנות הטמון, ורב דוחה שגם חכמים יודו כאן שכתוב כי ימצא חלל בכל מקום שנמצא וא"כ כתוב באדמה למעט טמון, ואילו בשכחה כתוב כי תקצור ושכחת והשכחה גלויה כמו קציר וא"כ כתוב בשדה לרבנות טמון, ור' יהודה יכל ללמוד משכחה כמו קציר שהוא בגלוי ומבשדה לומדים לרבנות שכחת קמה וחכמים לומדים שכחת קמה מכי תקצור קצירך בשדך ור' יהודה לומד את זה כדברי ר' אבהו בשם ר"א למעט כשצפו העומרים לשדה חבירו, ורבנן לומדים את זה מבשדה בשדך, ולר' יהודה לא משמע ללמוד מבשדה בשדך.

ר' ירמיה מסתפק במקרה שצפו עומרים לתוך שדהו האם אביר שדה הוא כשדה או לא, ורב כהנא אמר לרב פפי או לרב זביד שלכאורה יש להוכיח מדברי ר' אבהו שממעטים כשצפו לתוך שדה חבירו משמע שלשדהו זה נקרא כשדה, אך מצד שני יש לומר שמיצעו צפו אך הניח בשדה חבירו זה שכחה אך זה ודאי לא יתכן כי צריך בשדך אלא שבשדה חבירו אינו שכחה גם במונחים וכתוב צפו כי המציאות היא שזה בא לשם רק בצפו, ולכאורה יש להוכיח ממה שכתוב שעומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גב חבירו ושכחו התחתון שכחה והעליון אינו שכחה, ור"ש בן יהודה אומר בשם ר"ש ששניהם אינו שכחה התחתון כי הוא טמון והעליון מפני שהוא צף ובעליון לא נחלקו וצף אינו שכחה, ויש לדחות שאינו שכחה כי החזיק בו וכתבו על גב חבירו לחדש שהתחתון הוא שכחה אך לכאורה כתוב להדיא שהסיבה היא מפני שהוא צף, ויש לפרש שהוא כצף.

אביי אמר שהוא כבן עזאי בשוק טבריה לענות על כל השאלות שאל אותו תלמיד אחד במקרה שיש ב' חללים זה על זה מהיכן מודדים לעגלה ערופה האם מין במינו נחשב טמון זה לא נחשב כצף ומודד

מעליון או שמיין במינו נחשב צף ואינו טמון ומודד מהתחתון או שמיין במינו נחשב טמון וגם צף ולא מודד לא מתחתון ולא מעליון **עמוד ב** אמר אביי שיש להוכיח מהברייתא שנחלקו בעומרים על גב חבירו ואם נניח שהם סוברים כר' יהודה שבשדה פרט לטמון וא"כ נחלקו אם מין במינו נחשב טמון או לא, ויש לדחות שנחלקו במחלוקת ר' יהודה וחכמים אם מודדים בטמון או לא, אך לפ"ז לא צריך להעמיד בגב חבירו וניתן להעמיד אפילו בעפר ובצורור, ויש לומר שנקטו גב חבירו להודיע כוחו של ר' יהודה שגם במין במינו נחשב טמון.

מחלל ממעטים חנוק ולא מפרפר, ומבאדמה ממעטים אם טמון בגל, נופל ולא תלוי באילן, בשדה ולא צף על מים, ור"א לא מיעט שכתוב חלל מיותר.

סמוך לספר לא מביאים עגלה ערופה שכתוב כי ימצא למעט מצוי, ועיר שאין בה ב"ד ממעטים כי צריך זקני העיר, ומה שכתוב בהמשך שמודדים לעיר שיש בה ב"ד ולכאורה זה מיותר כי צריך ב"ד אלא בא ללמד שגם אם יש עיר סמוכה יותר בלי ב"ד מודדים מהעיר עם הב"ד שכתוב ולקחו זקני העיר ההיא מכל מקום.

משנה אם נמצא מכוון בין ב' עירות לר"א שניהם מביאות עגלה ערופה, ירושלים אינה מביאה, ואם נמצא הראש בנפרד מהגוף לר"א מוליכים הראש לגוף ולר"ע מוליכים הגוף לראשו, ולר"א מודדים מטבורו ולר"ע מודדים מחוטמו, ור"א בן יעקב אומר שמודדים ממקום שנעשה חלל מצוארו. **גמרא** ר"א סובר שב' ערים מביאות שאפשר לצמצם וכתוב קרובה ואפילו קרובות.

ירושלים אינה מביאה שכתוב לרשתה וירושלים לא התחלקה לשבטים. **מה שנחלקו** בנפרד הגוף מהראש ודאי לא חלקו במדידה שחלקו בה בסיפא ור' יצחק אומר שנחלקו במת מצוה אם קנה מקומו, שלר"א מוליכים את הראש לגוף שהגוף נפל במקומו והראש המשיך ממנו, ולר"ע מוליכים את הגוף לראש שהראש נפל במקום מיתתו והגוף המשיך במרוצתו.

מה שנחלקו מהיכן מודדים זה תלוי היכן עיקר חיותו באפו או בטבורו, ולכאורה נחלקו במחלוקת מהיכן נוצר הולד אם מהראש כמו שכתוב ממעי אמי אתה גוזי ועוד כתוב גזי נזרך והשליכי ואבא שאול אומר מטבורו והוא משלח שרשיו לכל צד, ויש לומר שאבא שאול דיבר רק על היצירה שהולד נוצר מאמצעו אך לענין חיות אבא שאול יודה שזה מאפו כמו שכתוב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו.

ר"א בן יעקב אומר שמודדים ממקום שנעשה חלל כמו שכתוב לתת אותך אל צוארי חלל רשעים.

משנה אחר שגמרו למדוד נפטרו זקני ירושלים וזקני אותה עיר מביאים עגלת בקר שלא משכה בעול והמום לא פוסל בה ומורידים אותה לנחל איתן כמשמעו, וקשה אף שאינו איתן כשר ועורפים אותה בקופיץ מאחוריה ואסור לזרוע ולעבוד במקומה, אך מותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים וזקני העיר רוחצים את ידיהם במים במקום עריפתה ואומרים ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו ואמנם לא עלה על דעתנו שהזקנים הללו הם שופכי דמים אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו ולו לא ראינוהו והנחנוהו.